

In Memoriam: Gideon Kruseman, 3.9.1904–6.8.1992

J. Vlieger (De Stringen 11, 8414 MS Nieuwehorne)

V. Westhoff (Postbus 64, 6560 AB Groesbeek)

Obituary for Gideon Kruseman (1904–1992)

Gideon Kruseman was a famous and all-round entomologist, but likewise a botanist. In this obituary his merits for the study of the Dutch flora as well as his contributions to plant sociology and his activity in nature conservation are estimated.

Na een ziekbed van enkele maanden overleed op 6 augustus 1992 Gideon Kruseman, de nestor van de Nederlandse floristiek.

Geboren op een boerderij in de IJ-polders onder Halfweg zou het kunnen zijn, dat zijn belangstelling voor flora, fauna en landschap hem vanaf zijn vroege kinderjaren is meegegeven. Zijn keuze voor biologie als studie na de Middelbare School toont in ieder geval, dat die belangstelling voor de levende natuur al jong aanwezig was. Zij is dat gebleven tot op zeer hoge leeftijd.

Gie Kruseman specialiseerde zich in de entomologie. In deze tak van wetenschap is hij zijn leven lang actief gebleven. Verbonden aan het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Amsterdam bracht hij in ruim een halve eeuw een collectie insecten bijeen, die tot de grootste ter wereld behoort.

Kruseman was echter meer dan entomoloog. Hij was een veelzijdig bioloog, wiens aandacht niet alleen uitging naar insecten, maar ook naar planten. Reeds als student had hij zich een grondige kennis van de Nederlandse flora eigen weten te maken. Zo degelijk was die kennis dat de floristen uit de dertiger jaren van deze eeuw zoals Kloos, Jansen en Wachter hem toevertrouwden zelfstandig hoklijsten in te vullen voor de inventarisatie van de inheemse flora. Zijn schoonvader, P. Jansen, uitstekend florist en erkend specialist voor grassen, heeft ongetwijfeld bijgedragen tot vergroting van Krusemans kennis van de wilde flora. Kortom, hij was een all-round florist.¹

De uitgever van de bekende Geïllustreerde Flora van Nederland, de Flora van Heimans en Thijssse, maakte dan ook terecht gebruik van zijn grote plantenkennis. In de in 1944 verschenen 15^e druk van deze Flora wordt zijn naam voor de eerste maal vermeld als medewerker. Gedurende tientallen jaren is Kruseman zijn medewerking aan deze Flora blijven verlenen. Talloze gebruikers van deze "Handleiding voor het bepalen van de naam der in Nederland in het wild groeiende en verbouwde gewassen" hebben zodoende – waarschijnlijk zonder het te weten – veel aan hem te danken.

Kruseman werd niet alleen geboeid door plantesoorten. Zijn belangstelling strekte zich uit tot de vegetatie als geheel, tot het totaal van de op een bepaalde standplaats voorkomende begroeiing. Zijn interesse hiervoor groeide in hoge mate tijdens een excursie naar Graubünden, die in 1932 plaats vond onder leiding van J. Braun-Blanquet, de grondlegger van de plantensociologie, die later ook wel als vegetatiekunde werd aangeduid. Aan die excursie, georganiseerd door W.C. de Leeuw, de pionier

van de plantensociologie in Nederland, nam een groot deel van de toenmalige floristen in Nederland deel. De inspirerende, uiterst deskundige leiding van Braun-Blanquet nam veel weg van het wantrouwen, dat in die tijd in de floristenwereld tegen deze nieuwe tak van wetenschap bestond. In de jaren, volgend op deze excursie, werd de plantensociologie – zij het met enige aarzeling – ook in de kring van de Nederlandse floristen aanvaard. Van 1937 af bood het verslag van de jaarlijkse floristen-excursie niet alleen een overzicht van de floristische resultaten, maar werden daaraan tevens plantensociologische aantekeningen toegevoegd. In de samenstelling van die notities nam Kruseman een werkzaam aandeel.²

Ook buiten die floristenexcursies maakte hij in die jaren honderden sociologische veldopnamen. Bijzondere aandacht besteedde hij aan de plantengemeenschappen van de akkers. Misschien speelde zijn boerenafkomst een rol bij die voorkeur. Zeker is echter dat zijn interesse in hoge mate samenging met de floristische rijkdom die akkers in de tweede helft van de dertiger jaren nog boden. Zijn in 1939 in samenwerking met Vlieger verschenen “Akkerassociaties in Nederland”³ geeft een beeld van die verleden tijd. De opnamen van toen kunnen nu niet meer herhaald worden. Wat is het goed, dat Kruseman ze toen heeft gemaakt!

Samen met Adriani en Vlieger was Kruseman de eerste die de successie van vegetatie onderzocht in permanente kwadraten, en wel bij Durgerdam en op Texel, ter documentatie van de gevolgen van de verzoeting van het IJsselmeer.⁴ Ook stelde hij de wederzijdse relevantie van plantensociologisch en entomologisch onderzoek aan de orde.⁵

In 1941 gaf hij in het Gedenkboek “Amsterdam, natuur-historisch bezien” een overzicht van de plantengemeenschappen die hij in die stad, zijn woonplaats, had waargenomen.⁶ Door omstandigheden ontplooidde hij ná de Tweede Wereldoorlog weinig of geen activiteiten meer op het plantensociologisch vlak. Zijn belangstelling voor de flora hield echter stand, verbreedde zich zelfs tot de totaliteit van natuur en landschap, hun wording in de loop van de tijd en hun bedreiging in het heden.

Reeds in 1938 had hij doen blijken dat het landschap hem boeide. Het boek “De Glorie van ons polderland”, dat hij samen met zijn collega-entomoloog G. Barendrecht schreef⁷, getuigt hiervan. Geboren en getogen in het Westnederlandse polderland was het een goede keuze Kruseman uit te nodigen als mede-auteur voor de beschrijving van de geschiedenis en de speciale planten- en dierenwereld van dit deel van Nederland, dat voor veel mensen zó alledaags is dat zij er weinig of geen aandacht aan schenken. Wie dit boek nu – ruim een halve eeuw na verschijning – doorbladert, valt het op dat een groot aantal vertegenwoordigers van flora en fauna, die toen in het polderland nog algemeen waren, nu zijn verdwenen. Opnieuw, zoals eerder voor de plantengemeenschappen van de akkers werd opgemerkt: Wat is het goed dat Kruseman dit verleden heeft vastgelegd!

Dat Kruseman op hen die hem niet of slechts oppervlakkig kenden wel eens een hautaine en arrogante indruk maakte, kwam uit verlegenheid voort en strookte volstrekt niet met zijn werkelijke aard. Hij was coöperatief, bescheiden en belangeloos. Dit kwam onder meer tot uiting in zijn waardevolle bijdrage aan het boekje “The Netherlands as an environment for insect life”, in 1951 verschenen ter gelegenheid van het Internationaal Entomologisch Congres te Amsterdam.⁸ De daarin opgenomen vermelding van de insectensoorten die kenmerkend zijn voor de verschillende

plantengemeenschappen is geheel door hem geschreven, maar hij achtte het onnodig, dit vermeld te zien. Hier dan ere wien ere toekomt.

Het was zonder twijfel zijn grote kennis van planten en dieren zowel als van de geschiedenis en cultuur van het landschap, die ertoe heeft geleid dat Kruseman in 1937 werd benoemd tot plaatsvervangend lid en in 1940 tot lid van de "Commissie van Advies inzake Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer", meer bekend als de (naar haar voorzitter aldus genoemde) "Commissie Weevers". Van 1937–1943 fungeerde Kruseman tevens als secretaris. In 1946 veranderde de status van deze commissie in die van "Natuurwetenschappelijke Commissie van de Natuurbeschermingsraad" (N. W. C.; opgeheven in 1991), die vooral tot taak had, de regering te adviseren inzake de natuurwetenschappelijke en landschappelijke aspecten bij de voorbereiding van ruilverkavelingen. Kruseman is van deze Commissie lid gebleven totdat de ambtelijke leeftijdsgrens hem tot aftreden noopte, en hij was al die jaren een actief en werkzaam lid. Hij legde daarbij gaarne de nadruk op zijn boerenafkomst, omdat die hem, naar hij zei, in staat stelde de aangelegenheid van een ruilverkaveling ook vanuit agrarisch standpunt te bezien. Uit zijn adviestaak voor Staatsbosbeheer vloeide zijn bijzondere belangstelling voor de Waddeneilanden – vooral Texel en Vlieland – voort. Zijn opnamemateriaal van de eilanden stelde hij eigener beweging ter beschikking aan Westhoff ten behoeve van diens dissertatie.⁹

Kruseman, een entomoloog van formaat, maar tevens een voortreffelijk florist en een goed kenner van natuur en landschap. Beide laatste kwaliteiten bleven bij zijn heengaan wat onderbelicht. Mogen daarom deze regels ertoe bijdragen zijn verdiensten voor deze takken van de biologie niet te vergeten. De nagedachtenis aan deze bescheiden bioloog en goede vriend vraagt hierom.

1. Enkele floristische bijdragen van zijn hand:

G. Kruseman, 1933. Verslag over de tocht van 17–22 juli 1933 met de "Jacoba" tot onderzoek der ondergedoken begroeiing in het IJsselmeer. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* III: 58–62.

G. Kruseman, 1935. Flora van Marken. *Ned. Kruidk. Arch.* 45: 1–9.

G. Kruseman & J. Vlieger, 1936. Excursie in Eempolders op 10 mei 1936. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* IV: 56–59.

G. Kruseman, 1947. Plantenverspreiding. Toelichting bij de Geolog. kaart v. Nederland no. 2 (Hollands Noorderkwartier): 55–64. Den Haag.

2. J. Vlieger & G. Kruseman, 1937. Plantensociologische aantekeningen in de omgeving van Blokzijl. *Ned. Kruidk. Arch.* 47: 374–388.

G. Kruseman & J. Vlieger, 1941. Plantensociologische notities in de omstreken van Gouda. *Ned. Kruidk. Arch.* 51: 43–46.

3. G. Kruseman & J. Vlieger, 1939. Akkerassociaties in Nederland. *Ned. Kruidk. Arch.* 49: 327–398, tevens S.I.G.M.A. Comm. 71.

Zie ook: G. Kruseman, 1938. Ruderale en akkergezelschappen. *Natura* 37: 65–67.

4. G. Kruseman & M.J. Adriani, 1935. Botanisch reservaat in het natuurmonument IJdoorn te Durgerdam. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* IV: 37–40.

G. Kruseman, 1938. Verslag van een excursie op 26 mei 1938 naar het reservaat te Durgerdam. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* V: 28.

G. Kruseman & J. Vlieger, 1939. De botanische reservaten IJdoorn en Waalburg. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* V: 59–62.

G. Kruseman & J. Vlieger, 1940. Het botanisch reservaat IJdoorn in 1940. *Corresp. bl. Zuiderzee-onderz.* V: 78–79. Amsterdam.

5. G. Kruseman, 1940. Plantensociologie en entomologie. Een opwekking tot veldwaarnemingen. Entomolog. Ber. 10: 302–304.
6. G. Kruseman, 1941. De plantengemeenschappen om Amsterdam. In: Amsterdam natuurhistorisch gezien: 96–103. Amsterdam.
7. G. Barendrecht & G. Kruseman, 1938. De glorie van ons polderland. Voorburg.
8. M.F. Mörzer Bruijns & V. Westhoff, 1951. The Netherlands as an environment for insect life. Presented to the members of the 9th Internat. Congress of Entomology. Amsterdam.
9. V. Westhoff, 1947. The vegetation of dunes and salt marshes on the Dutch islands of Terschelling, Vlieland and Texel. Diss. Utrecht. — Krusemans opnamen zijn ten dele gepubliceerd in: V. Westhoff, 1987. Salt marsh communities of three Westfrisian islands, with some notes on their long-term succession during half a century. In: A.H.L. Huiskes et al. (red.), Vegetation between land and sea: 16–41. Dordrecht.